

Ian Barnes,

Rusya Huzursuz İmparatorluk: Bir Tarihsel Atlas,

çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2022, 239 s.,
Büyük Boy, Renkli-Haritalı ISBN: 978-625-7447-14-0.

Abdullah Yılmaz'ın Türkçeye kazandırmış olduğu bu atlas Rusya tarihi hakkında bir giriş kitabı niteliğinde olup içindeki haritalar, görseller ve bilgiler bu alanda okumalarına yeni başlamış olanlar için faydalı olacaktır.

Barnes, Derby Üniversitesi'nde Tarih ve Uluslararası Çalışmalar bölümü başkanlığını yapmış ve Avrupa tarihi hakkında pek çok makale kaleme almıştır. Barnes, *Rusya Huzursuz İmparatorluk: Bir Tarihsel Atlas* öncesinde Asya'nın tarihsel atlası, Avrupa'nın tarihsel atlası ve Amerikan Devrimi'nin tarihsel atlası konularında kitaplar yayımlamıştır. Yazar Rusya atlasını bitirmeden kısa bir süre önce ölmüştür. Bunun üzerine Barnes'in ailesi ve yayıncının onayı ile Rusya tarihi konusunda uzman olan Cambridge Üniversitesi profesörlerinden Dominic Lieven'in rehberliğinde toplanan bir ekip bu atlası tamamlamıştır.

53 başlıktan oluşan bu tarihsel atlasta ana bölümlere yer verilmemiştir. Kuşe kâğıda, renkli ve büyük boy (24x30 cm) olarak basılmış olan bu atlasta toplamda 115 harita ve 21 fotoğraf bulunmaktadır. Atlasta yer alan fotoğraflar daha çok Rusya'nın coğrafyası, önemli şehirleri, imparatorları, Rusya tarihinin önemli isimleri ve devlet başkanlarına aittir. Kitapta ayrıca Rus dilinin kökeni olan Hint-Avrupa dillerinin gelişimi ile ilgili bir tablo da yer almaktadır. Bunun yanında 1921-1955 yılları arasında devlet güvenliğinin organize edilmesi ile ilgili bir tablo ve bu yıllarda hüküm giyen insanların toplam sayısını gösteren bir grafik mevcuttur.

Atlasta bulunan 115 harita çeşitli türlerde ve pek çok konuda bilgiler vermektedir. Atlasta Rusya'nın yüzyıllardır hâkim olduğu coğrafyadaki durumunu gösteren siyasi haritalar, fiziki haritalar, etnik haritalar, nüfus bilgilerini gösteren haritalar, sanayi bölgelerini, madenleri, petrol çıkarılan bölgeleri gösteren haritalar gibi fonksiyonel haritalar bulunmaktadır. Bunların yanında Rusya'nın hâkim olduğu coğrafyalarda nerelerde tarım yapıldığını, hangi ürünlerin yetiştirildiğini, nerelerde hayvancılık yapıldığını gösteren toprak kullanımı haritaları da yer almaktadır. Ayrıca demiryollarını, nehir yollarını, göç güzergâhlarını ve

milletlerin zorunlu olarak sürgün edildikleri yolları ve bölgeleri gösteren haritalar da mevcuttur.

Barnes'in atlasında en çok Rusların tarih boyunca girmiş olduğu savaşlar hakkında bilgiler veren haritalar bulunmaktadır. Bu haritalarda komuta merkezleri, cephe ve savunma hatları, kolordu ve orduların nerelerde bulunduğu, nasıl ve ne şekilde hareket ettikleri, topçu, süvari ve piyade birliklerin hareket yönleri, savaşın başında ve sonrasında buldukları pozisyonlar, orduların savunma pozisyonları, geri çekilme sürecinde kullandıkları yollar ve tarafların savaş stratejileri gibi bilgiler gösterilmiştir. Bunun yanında yine bu haritalarda tarafların kaleleri, mevcut donanmaları ve konumları, savaş gereçlerini ürettikleri imalathaneler gösterilmiştir. Atlasla mezkur konulardaki haritaların dışında Moğol istilaları; Avrupa, Asya, Orta Asya ve Kafkasya'da Rus yayılmacılığının yıllar içindeki durumunu gösteren haritalar; Rus coğrafyasında yıllar içinde yaşanan ayaklanmaları gösteren haritalar; Rusların imzaladıkları önemli antlaşmalar sırasında mevcut durumlarını gösteren haritalar; Rus iç savaşını, 1930'lu yıllarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ıslah amaçlı kurduğu kamp ve kolonileri gösteren haritalar; Rus coğrafyasında çeşitli yıllarda yaşanan kıtlık bölgelerini ve oranlarını gösteren haritalar; petrol ihracatı, petrol boru hatları ve gaz boru hattını gösteren haritalar ve manastırları gösteren haritalar yer almaktadır. Atlasın son kısmında ise Rus hükümdarların listesi, sözlük, kaynakça ve dizin bulunmaktadır.

Barnes atlasında Rusya tarihinin değerlendirilirken bazı hususların göz önüne alınması gerektiğini ifade etmiştir. Önsöz kısmında tarihçilerin öncelikle Rusya'nın olağanüstü büyüklüğünü, çeşitliliğini, coğrafi özelliklerini, kaynaklarını, halkını ve sorunlarının çeşitliliğini de göz önünde bulundurmaları gerektiğini söylemiştir. Ona göre, aşığılayıcı ve önyargılı yorumlar yapılan Rusya'nın kendi koşulları içinde değerlendirilmesi önemlidir. Yazar yine bu kısımda Rus yayılmacılığı ile Amerika'nın Batı'ya hücumunu kıyaslamış Amerikalıların ele geçiren olağanüstü bir hızla sömürdükleri otlakları ekip biçmesi sonucunda şiddetli doğa olaylarına sebebiyet verdiklerini anlatmıştır. Rusların ise daha yavaş bir hızla yayıldığını, tarım arazilerinde daha az makine kullandıklarını ve toprağı daha az zarar verdiklerini vurgulamıştır. Ancak daha sonra Stalin'in tarımda uygulamış olduğu kolektivizasyon politikası ve Kruşçev'in *Bakir Topraklar Kampanyası* (1950'ler) ile birlikte toprağın kötü kullanılarak tahrip edildiğini belirtmiştir.

Barnes, Rusya tarihinin değerlendirilirken Amerika'dan iki buçuk kat daha büyüklükte bir araziye sahip olduğunun unutulmaması gerektiğini özellikle

vurgulamıştır. O, Rus ülkesinin büyüklüğü, bu büyük toprak parçasını yönetme ve kontrol etme güçlüğü göz önüne alındığında Rus politik gelişimini ve uygulanan sert politikayı açıklayabileceğini iddia etmiştir.

Tarihçilerin Rus tarihine mahsus konuların detaylarını incelerken, Rusya'nın coğrafi büyüklüğüne değindiklerini ve daha sonra bu devasa boyutları hemen unuttuklarını düşünen Barnes'e göre, gerçekte ülke boyutlarının Rusların hayatında azımsanmayacak bir etkisi vardır. Demiryolları, telgraf ve uçağın icadı Rusya'yı belli orandan "küçültmüş", ülkenin idaresini kolaylaştırmıştır. Böylece enerji kaynakları ve hammaddeler ile üreticiler ve pazarlar birbirine bağlanmıştır. Ancak Barnes, bunların ülke büyüklüğünün getirdiği sorunları ortadan kaldırmadığını düşünmüştür. Rusya 20. yüzyılın başlarında Avrupalı ülkelerden daha büyük bir alanı kaplayan Avrupa Rusya'sına yayılmış beş yüz binden fazla haneye hastane, okul ve iletişim hizmetleri götürme problemiyle karşı karşıya kalmıştır.

Rus tarihinde ülkenin coğrafi büyüklüğünden sonra gelen ikinci önemli unsurun da Rusya'nın konumu olduğunu ileri süren Barnes, Rusya'nın kısmen askeri nedenlerle kısmen de Stalin'in gütmüş olduğu politikalarla kuzeyde kurulmuş olan pek çok şehre sahip olmasıyla benzersiz olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında Rus coğrafyasının iklimi bu coğrafyadaki ekonomik ve idari faaliyetlere ağır bir yük olmuştur. Ona göre, Rusya'nın merkez bölgelerinde tarım yapılabilecek mevsimin kısa olması yoğun bir çalışma yapılmasını gerektirmiştir. Ayrıca yanında kış aylarının uzun sürmesi de ısıtma maliyetini arttırmış ve iletişim ağlarının bahar aylarında çamurun altında kaybolup gitmesine sebebiyet vermiştir.

Barnes modern Rusya'nın muazzam bir nüfusa sahip olduğunu düşünmektedir. Ancak gerçekte Rus tarihinin çoğu döneminde ülkenin geniş coğrafyasını doldurmaya yetecek sayıda nüfusu hiçbir zaman olmamıştır. 18. yüzyılın ortalarından sonra Rusya nüfusu artmaya başlamış olsa da 1960'lardan beri doğurganlık oranı giderek azalmıştır. Böylece çağdaş Rusya'nın da en büyük sorunlarından biri nüfusunun azalması olmuştur. Bu atlasta Rusya'nın nüfus yapısının tarihi kadar 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Kuzey Avrasya'nın büyük bölümünün Ruslar tarafından sömürgeleştirilmesinin de izleri sürülmüştür. Rusya'nın yayılması Avrupa'nın genişleme sürecinin bir parçası olmuştur. Bu yayılma yerli halkların toprağına el konulmasını ve bunları tarıma açmayı beraberinde getirmiştir. Rus liderlerini sürekli ticari bağlantılar ve müdafaa edilebilir sınırlar geliştirme arayışına iten başlıca öge Barnes'e göre büyük iletişim sorunlarıdır. Bunun bilincinde olan yöneticiler de iletişim sistemleri üzerine eğilmişlerdir. Rusya'nın Avrupa kısmının

tamamında yer alan taşımacılığa elverişli nehirleri olmadan Avrupa Rusya'sından emperyal bir devlet kurması kolay olmayacağı için Rusya 16. yüzyıldan sonra dış dünya ile irtibatı Hazar Denizi, Karadeniz ve Baltık Denizleri boyunca ilerleyerek sağlamıştır.

Sonuç olarak bakıldığında bu tarihsel atlas, Barnes'in yıllarca süren çalışmalarının derli toplu bir ürünüdür. Barnes, eserinde Rusya'nın tarihi, coğrafyası, demografisi, ekonomisi, kültürü hakkında yapmış olduğu araştırmaların sonuçlarını ortaya koymuştur. Bunun yanında Rus tarihinde "Devlet" in oynadığı rolü de göz ardı etmemiş, Rus politikası ve Rus hükümetleri konularını da atlasın temel ilgi alanı içine almıştır. Bu bakımdan *Rusya Huzursuz İmparatorluk: Bir Tarihsel Atlas* Rusya tarihi, coğrafyası ve politikasına ilgi duyanlar için vazgeçilmez bir eser olmaya adaydır.

Elif Uzunağaç

Marmara Üniversitesi